

กระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย

The Process of Managing Cultural Heritage by Local Politicians in Nong Khai Province

อภิวัฒน์ชัย พุทธจรรย์, พระมหาสมเด็จ มหาสมิทธิ (อัสสาร), พระครูสุตสารบัณฑิต (จ๋านงค์ ผมไผ่),
คิด วรณดี, พระมหาฉัตรชัย ปณฺญาวฑฒโน (พลศรี), พระสิทธิรักษ์ จนทสาโร (หนูห้วน),
พระมหาธวัช ปรียัตติเมธี (โยธจันทร)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Apiwatchai Phuttajorn, Phramaha Somdet Mahasamitthi (Attasarn), Phrakru Sutasarabandit (Jumnong Pompai)

Kid Varundee, Phramaha Chatchai Paṅkīāvaḍḍhano (Polsri), Phra Sittirak Candasāro (Moohuana)

Phramaha Thanawat Pariyattimedhi (Yotajan)

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author, E-mail: apiwatchai.phut@mcu.ac.th

รับบทความ: 5 สิงหาคม 2569; แก้ไขบทความ 20 สิงหาคม 2569; ตอรับบทความ: 25 สิงหาคม 2569

Received: August 5, 2026; Revised: August 20, 2026; Accepted: August 25, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษามรดกทางวัฒนธรรมและศักยภาพในการพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย 2) เพื่อศึกษานโยบายและแนวทางการพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย 3) เพื่อวิเคราะห์กระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วย วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ผ่านการเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จากเอกสาร เอกสารวิชาการ และข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 18 รูป/คน นำเสนอผลในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า 1) มรดกทางวัฒนธรรมและศักยภาพในการพัฒนา พบว่า จังหวัดหนองคายมีความหลากหลายทางมรดกทางวัฒนธรรม ทั้งด้านกายภาพ นามธรรม ภูมิปัญญา ศิลปะ ศาสนา และภาษาศาสตร์ ซึ่งช่วยเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนและขับเคลื่อนเศรษฐกิจผ่านการท่องเที่ยว ประกอบกับตำแหน่งยุทธศาสตร์ที่เป็นประตูสู่ประเทศลาว จึงมีศักยภาพสูงในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน แม้ยังต้องเผชิญอุปสรรคด้านงบประมาณและการท่องเที่ยวเกินขนาด 2) นโยบายและแนวทางการพัฒนามรดกทางวัฒนธรรม พบว่า นักการเมืองท้องถิ่นได้วางแนวทางสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยยกระดับมรดกวัฒนธรรมเป็นทรัพยากรทางเศรษฐกิจ ควบคู่กับการส่งเสริมความรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชน ภายใต้กรอบกฎหมายที่รองรับการคุ้มครอง การกระจายอำนาจ และการติดตามผล มุ่งเน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การดึงดูดนักท่องเที่ยว และการบังคับใช้กฎหมายท้องถิ่นอย่างจริงจัง 3) กระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม พบว่า สำหรับกระบวนการจัดการ ได้ยึดการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นแกนหลักใน 3 ระดับ คือ การอนุรักษ์ การพัฒนา และการกำหนดนโยบาย โดยมีกลยุทธ์หนุนเสริมด้านการสร้างความตระหนักรู้ แรงจูงใจ ภาวศรัทธา และเทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งส่งผลให้เกิดความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของร่วม การพัฒนาเศรษฐกิจ และเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็ง เพื่อความยั่งยืนของมรดกทางวัฒนธรรมในทุกมิติ

คำสำคัญ : มรดกทางวัฒนธรรม; นักการเมืองท้องถิ่น; จังหวัดหนองคาย

Abstract

This research aims to 1) study the cultural heritage and development potential of local politicians in Nong Khai province, 2) study the policies and approaches to cultural heritage development of local politicians in Nong Khai province, and 3) analyze the cultural heritage management process of local politicians in Nong Khai province. This is a qualitative research study, using triangulation to verify the accuracy and reliability of the data through a comparison of data from documents, academic papers, and field data obtained from interviews with 18 key informants. The results are presented in a descriptive analytical format.

The research findings revealed that: 1) Cultural Heritage and Development Potential: Nong Khai Province possesses diverse cultural heritage encompassing physical, intangible, intellectual, artistic, religious, and linguistic aspects. This contributes to community identity and drives economic growth through tourism. Its strategic location as a gateway to Laos provides high potential for sustainable cultural tourism development, despite facing challenges related to budget constraints and overtourism. 2) Policies and Development Guidelines for Cultural Heritage: Local politicians have adopted a strategy of balancing conservation and economic development, elevating cultural heritage as an economic resource while promoting knowledge and community participation. This is within a legal framework supporting protection, decentralization, and monitoring, focusing on infrastructure development, tourist attraction, and rigorous enforcement of local laws. 3) Cultural Heritage Management Process: The management process prioritizes community participation at three levels: conservation, development, and policy formulation. Supporting strategies include raising awareness, providing incentives, establishing partnerships, and utilizing digital technology. This fosters a sense of shared ownership, economic development, and strong collaborative networks for the sustainable preservation of cultural heritage in all dimensions.

Keywords: Cultural Heritage; Local Politicians; Nong Khai Province

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2560 และพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ได้วางหลักการสำคัญให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ในการบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น รวมทั้งรับรองสิทธิของประชาชนและชุมชนที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรวัฒนธรรมอย่างสมดุลและยั่งยืน หลักการดังกล่าวส่งผลให้ “นักรการเมืองท้องถิ่น” ไม่ว่าจะเป็นนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด นายกเทศมนตรี หรือนายกองค์การบริหารส่วนตำบล กลายเป็นกลไกสำคัญที่มีอำนาจโดยตรงในการกำหนดนโยบาย จัดสรรงบประมาณ และ

ขับเคลื่อนแนวทางการบริหารจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่ของตน ทั้งในมิติของการอนุรักษ์คุณค่าดั้งเดิม และการใช้ประโยชน์เชิงสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นควบคู่กันไป (สุนทร พงษ์ไพบูลย์, 2561)

จังหวัดหนองคายเป็นพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำโขงที่มีความโดดเด่นด้านมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยิ่ง โดยเฉพาะวัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพลจากอาณาจักรล้านช้างและพระพุทธศาสนา ซึ่งปรากฏให้เห็นผ่านโบราณสถานสำคัญ อาทิ วัดโพธิ์ชัยและพระธาตุบังพวน งานหัตถกรรมพื้นบ้าน ตลอดจนประเพณีอันเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มน้ำโขง เช่น ประเพณีบุญบั้งไฟและปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคในช่วงเทศกาลออกพรรษา ซึ่งเป็นทั้งมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ที่สามารถนำไปสู่การสร้างรายได้ การจ้างงาน และการยกระดับภาพลักษณ์ของจังหวัดในเวทีการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี (สมชาย พัฒนาวัฒน์, 2563) หากมีการบริหารจัดการที่มีวิสัยทัศน์และเป็นระบบ มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนกลุ่มน้ำโขงเหล่านี้ย่อมสามารถถูกนำมาสร้างสรรค์เป็นฐานของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในระดับท้องถิ่นได้ (ทองคำ ดวงจันทร์เพชรและพระเดชขจร ขนติธโร, 2563)

ปัญหาในลักษณะนี้มีได้ปรากฏเฉพาะในจังหวัดหนองคายเท่านั้น แต่ยังเป็นปัญหาที่ได้รับการยอมรับโดยทั่วไปในวงวิชาการด้านการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของไทย ดังปรากฏในงานวิจัยของพระสมุห์ ชิชณุ พงศ์ ปณฺญาวุฑฒ (เทียมมิตร) (2562) ที่ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า แม้ภาพรวมการมีส่วนร่วมของชุมชนจะอยู่ในระดับมาก แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านกลับพบว่าการมีส่วนร่วมในลักษณะการเป็นคณะกรรมการเผยแพร่และจัดกิจกรรมด้านการจัดการทรัพยากรอยู่ในระดับปานกลางเท่านั้น และชุมชนยังไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่อย่างแท้จริง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมอย่างเต็มที่มากกว่าที่เป็นอยู่ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระวรศานต์ วรธมโม (วัฒนวงศ์) (2566) ที่ศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการจัดการเรียนรู้วัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของนักเรียนในพื้นที่มรดกโลกบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีบริบททางภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมใกล้เคียงกับจังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าสภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้วัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมความภาคภูมิใจในท้องถิ่นอยู่ในระดับปานกลาง อันเนื่องมาจากการขาดรูปแบบและสื่อการเรียนรู้ที่จะปลูกฝังจิตสำนึกความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ งานวิจัยทั้งสองเรื่องจึงสะท้อนตรงกันว่า แม้พื้นที่จะมีมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้รับการยอมรับในระดับชาติหรือระดับโลก แต่กระบวนการบริหารจัดการการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน และการสร้างความตระหนักรู้ของประชาชนกลับยังไม่ได้การพัฒนาให้เป็นระบบเท่าที่ควร นับเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบทบาทของนักการเมืองท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้กำหนดนโยบายและจัดสรรงบประมาณโดยตรง แต่ในบริบทของจังหวัดหนองคายยังไม่ปรากฏงานวิจัยที่ศึกษากระบวนการดังกล่าวไว้อย่างเป็นระบบ จึงเป็นช่องว่างทางวิชาการที่งานวิจัยนี้มุ่งจะศึกษาให้กระจ่างชัดยิ่งขึ้น

การนำนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์มาบูรณาการกับการบริหารทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดคุณค่าทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน แนวคิดที่ว่าด้วยมรดกทางวัฒนธรรมทั้งในมิติที่จับต้องได้ เช่น โบราณสถานและโบราณวัตถุ และมิติที่จับต้องไม่ได้ เช่น ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนตามกรอบของโคเฮนและอัฟฮอฟฟ์ (Cohen and Uphoff) ซึ่งจำแนกการมีส่วนร่วมออกเป็นสามระดับในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล อันเป็นกรอบที่นักวิชาการไทยด้านการจัดการมรดกวัฒนธรรมนิยมนำมาใช้วิเคราะห์บทบาทของชุมชนในกระบวนการอนุรักษ์ แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนซึ่งเชื่อมโยงมรดกทางวัฒนธรรมเข้ากับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก (สมชาย พัฒนาวัฒน์, 2563) ตลอดจนแนวคิดที่ว่าด้วยการกระจายอำนาจและบทบาทของนักการเมืองท้องถิ่นในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและผู้สร้างภูมิคุ้มกันให้แก่มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน แนวคิดและทฤษฎีดังกล่าวข้างต้นนำมาซึ่งกรอบในการทำความเข้าใจว่านโยบาย กระบวนการ และการมีส่วนร่วมของชุมชนมีความสัมพันธ์กันอย่างไรในบริบทของการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยนักการเมืองท้องถิ่น (วิทยา ศรีสวัสดิ์, 2562)

จากความเป็นมาและสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็นในการศึกษาเรื่อง “กระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย” ภายใต้โครงการวิจัย เรื่อง การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย โดยมุ่งศึกษามรดกทางวัฒนธรรมของจังหวัดหนองคายและศักยภาพในการพัฒนา นโยบายและแนวทางการพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนและกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ทั้งนี้ เพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้ที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางเชิงนโยบายสำหรับนักการเมืองท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการบริหารจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของจังหวัดหนองคายให้เกิดความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์คุณค่าดั้งเดิมกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษามรดกทางวัฒนธรรมและศักยภาพในการพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย
2. เพื่อศึกษานโยบายและแนวทางการพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย
3. เพื่อวิเคราะห์กระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยมีลำดับขั้นตอนการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) จากผู้ทรงคุณวุฒิ (Key Informants) เกี่ยวกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Form) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยพัฒนาประเด็นคำถามจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับบทบาท แนวทาง และกระบวนการดำเนินงานของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย ข้อมูลจากการสัมภาษณ์จะนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่ออธิบายรูปแบบและกระบวนการ

จัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ ตลอดจนพัฒนาเป็นองค์ความรู้ที่สะท้อนบริบทของท้องถิ่นจังหวัดหนองคาย

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบเผชิญหน้า (In-depth Interview) ตามแนวคำถามที่สร้างขึ้น โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) คัดเลือกจากบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับกระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย ซึ่งครอบคลุมกลุ่มภาคส่วนต่างๆ ในพื้นที่ ได้แก่ พระสังฆาธิการในชุมชนลุ่มน้ำโขง จำนวน 5 รูป นักการเมืองท้องถิ่น จำนวน 6 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 3 คน และปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนลุ่มน้ำโขง จำนวน 4 คน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพในงานวิจัยนี้ ดำเนินการอย่างเป็นระบบผ่าน 4 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

4.1 การตรวจสอบข้อมูล นำข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสังเกตการณ์ภาคสนาม และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มาตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือแบบสามเส้า

4.2 การลงรหัสและจัดหมวดหมู่ ถอดความและลงรหัสข้อมูลเพื่อจัดกลุ่มประเด็นตามกรอบวัตถุประสงค์ ได้แก่ ต้นทุนมรดกวัฒนธรรม กรอบนโยบาย/กฎหมาย และกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

4.3 การวิเคราะห์เนื้อหาและบริบท ศึกษาและจัดรูปแบบประเด็นเชื่อมโยงระหว่างข้อมูลภาคสนามกับบริบทพื้นที่ชายแดน การกระจายอำนาจ และเศรษฐกิจสร้างสรรค์

4.4 การสังเคราะห์สร้างองค์ความรู้ใหม่ สรุปผลเชิงอุปนัย ยกระดับจากปรากฏการณ์ในพื้นที่สู่การตกผลึกเป็น “ข้อค้นพบเชิงทฤษฎีการจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่นชายแดน”

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่องกระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย สามารถจำแนกและเรียบเรียงตามกรอบวัตถุประสงค์การวิจัยออกเป็น 3 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. มรดกทางวัฒนธรรมและศักยภาพในการพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมของจังหวัดหนองคาย

จังหวัดหนองคายมีต้นทุนทางวัฒนธรรมที่หลากหลายและกลุ่มเล็ก ซึ่งทำหน้าที่เป็นฐานทรัพยากรสำคัญในการพัฒนานโยบายของนักการเมืองท้องถิ่น โดยผลการศึกษาสามารถจำแนกออกเป็น 4 ประเด็นย่อย

1.1 ด้านประเภทของมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งจำแนกออกเป็น 6 ประเภทหลัก ได้แก่ มรดกทางกายภาพที่มีศูนย์กลางทางศาสนาและสถาปัตยกรรมที่สำคัญ เช่น วัดพระธาตุบังพวน สะพานมิตรภาพไทย-ลาว ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ตลอดจนแหล่งโบราณคดีประเภทปราสาทหินที่สะท้อนอารยธรรมลุ่มน้ำโขง มรดกทางนามธรรมที่โดดเด่นด้วยประเพณีบั้งไฟพญานาคช่วงออกพรรษา ประเพณีสงกรานต์ และศิลปะการแสดงพื้นบ้าน มรดกทางภูมิปัญญาที่ปรากฏผ่านงานหัตถกรรม การทอผ้าไหม การทำเครื่องปั้นดินเผา และอาหารพื้นบ้านอย่างข้าวปุ้น มรดกทางศิลปะและวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดผ่านดนตรีและการเต้นรำพื้นบ้าน มรดกทางศาสนาที่มีพุทธศาสนาเป็นแกนกลางในการหล่อหลอมวิถีชีวิต และมรดกทางภาษาศาสตร์ที่สะท้อนผ่านการใช้ภาษาลาวและวรรณกรรมพื้นบ้าน อันเป็นผลจากที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ที่เชื่อมต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

1.2 ด้านคุณค่าและความสำคัญต่อชุมชนและเศรษฐกิจ ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมทำหน้าที่สำคัญใน 5 มิติหลัก ได้แก่ การเสริมสร้างตัวตนและอัตลักษณ์ที่สร้างความภาคภูมิใจและจิตสำนึกท้องถิ่น การขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ผ่านการท่องเที่ยว การจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมและอาหารพื้นถิ่น การเป็นแหล่งเรียนรู้ทางสังคมเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น การเป็นสะพานเชื่อมโยงความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างประเทศกับประเทศเพื่อนบ้าน ตลอดจนการเป็นฐานการสร้างงาน สร้างอาชีพ และโอกาสทางธุรกิจในระดับพื้นที่

1.3 ด้านปัจจัยส่งเสริมและอุปสรรคในการพัฒนา ผลการวิจัยสกัดปัจจัยสำคัญที่ดำรงอยู่คู่ขนานกันออกเป็น 2 ด้าน คือ ปัจจัยส่งเสริมการพัฒนา 5 ประการ ได้แก่ การได้รับนโยบายสนับสนุนจากภาครัฐ การมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งของชุมชนและองค์กรท้องถิ่น ความอุดมสมบูรณ์ของต้นทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ การเติบโตของกระแสการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลรวมถึงสื่อสังคมออนไลน์ในการประชาสัมพันธ์ ในทางกลับกัน ยังคงต้องเผชิญกับอุปสรรคและข้อจำกัด 7 ประการ ได้แก่ การขาดแคลนงบประมาณสนับสนุนที่เพียงพอ กระแสโลกาภิวัตน์ที่ทำให้คนรุ่นใหม่ลดความสนใจในวัฒนธรรมดั้งเดิม ปัญหาการบริหารจัดการของภาครัฐที่ขาดความต่อเนื่อง การบุกรุกพื้นที่วัฒนธรรมจากการขยายตัวของเมือง สภาวะการท่องเที่ยวเกินขนาด (Over-tourism) ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ส่งผลต่อโบราณสถานและวิถีชีวิตริมฝั่งโขง ตลอดจนการขาดแคลนบุคลากรผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมในพื้นที่

1.4 ด้านศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน จากผลการศึกษาสรุปได้ว่า จังหวัดหนองคายมีความได้เปรียบเชิงยุทธศาสตร์จากการเป็นประตูเชื่อมโยงสู่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวผ่านสะพานมิตรภาพไทย-ลาว ผสมกับความเข้มแข็งของแหล่งมรดกทางกายภาพ เช่น วัดโพธิ์ชัย และวัดพระธาตุหล้าหนอง ตลอดจนมรดกทางนามธรรม เช่น ประเพณีบั้งไฟพญานาค และเทศกาลแข่งเรือยาว ซึ่งล้วนเป็นต้นทุนสำคัญให้นักการเมืองท้องถิ่นนำมาต่อยอดเป็นสินค้าและบริการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ผ่านการสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานและการบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัล ควบคู่ไปกับการวางมาตรการบริหารจัดการจำนวนนักท่องเที่ยวและการอนุรักษ์อย่างเป็นระบบ

2. นโยบายและแนวทางการพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย

ผลการวิจัยในประเด็นนโยบายและแนวทางการพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย พบว่า มีการดำเนินงานที่จำแนกออกเป็น 3 ด้านหลัก

2.1 ด้านกรอบนโยบายการพัฒนาและยกระดับมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งนักการเมืองท้องถิ่นได้ออกแบบนโยบายที่สร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์เชิงรุกกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ครอบคลุม 5 นโยบายย่อย ได้แก่ นโยบายส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ผ่านการท่องเที่ยวและหัตถกรรม โดยยกระดับมรดกทางวัฒนธรรมให้เป็นฐานทรัพยากรทางเศรษฐกิจ ใช้ประเพณีสำคัญอย่างงานประเพณีบั้งไฟพญานาคขับเคลื่อนการท่องเที่ยว ควบคู่กับการต่อยอดสินค้าหัตถกรรมท้องถิ่นที่มีมูลค่าเพิ่ม เช่น ผ้าทอมือและเครื่องประดับจากวัสดุธรรมชาติ ผ่านความร่วมมือของภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน นโยบายส่งเสริมการศึกษาและสร้างความรู้ในชุมชน ผ่านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการเรียนรู้ ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นและศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงและซึมซับคุณค่าทางวัฒนธรรม นโยบายส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยกำหนดให้ชุมชนเป็นแกนหลักตั้งแต่การสำรวจ การออกแบบนโยบาย การดำเนินงาน ไปจนถึงการดูแลรักษาแหล่งมรดกผ่านเวทีประชาคมและกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ นโยบายจัดสรรงบประมาณและ

ระดมทุน เพื่อการบูรณะโบราณสถาน จัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม และแสวงหาภาคีเครือข่ายภาคเอกชนเสริมศักยภาพทางการเงิน ตลอดจนนโยบายส่งเสริมความก้าวหน้าทางนวัตกรรมและเทคโนโลยี โดยนำแอปพลิเคชัน เว็บไซต์ และแบบจำลองดิจิทัลของโบราณสถานมาใช้เป็นเครื่องมือเผยแพร่และจัดทำฐานข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมสู่สาธารณชน

2.2 ด้านกรอบมาตรการและกฎหมายรองรับ ซึ่งเป็นกระบวนการแปลงเจตนารมณ์เชิงนโยบายไปสู่การปฏิบัติจริง ผ่านการบูรณาการกรอบกฎหมายสำคัญ 4 ฉบับ ได้แก่ พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ซึ่งใช้เป็นเครื่องมือหลักในการขึ้นทะเบียน กำหนดเขตพื้นที่ และคุ้มครองโบราณสถานตามกฎหมาย พระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2551 ที่ใช้เป็นกลไกควบคุมและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้เป็นไปอย่างถูกสุขลักษณะโดยไม่ทำลายมรดกเดิม พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ซึ่งเป็นช่องทางกฎหมายในการกระจายอำนาจ ให้ท้องถิ่นสามารถบรรจุแผนงานอนุรักษ์เข้าสู่แผนพัฒนาท้องถิ่นและจัดสรรงบประมาณได้โดยตรง และพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ซึ่งทำหน้าที่เชื่อมโยงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและภูมิทัศน์เข้ากับการดูแลรักษาแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ ยังมีมาตรการติดตามประเมินผลผ่านการรายงานต่อสาธารณะและการจัดทำฐานข้อมูลดิจิทัลเพื่อสร้างความโปร่งใสในการบริหารจัดการ

2.3 ด้านแนวทางการดำเนินงานที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่จังหวัดหนองคาย เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในเชิงพื้นที่ นักการเมืองท้องถิ่นได้กำหนดแนวทางปฏิบัติไว้ 5 แนวทาง ได้แก่ การพัฒนาพื้นที่มรดกสำคัญเป็นจุดขายเชิงท่องเที่ยว โดยใช้ต้นทุนทางวัฒนธรรมโดดเด่น เช่น วัดพระธาตุบังพวน และประเพณีบั้งไฟพญานาค เป็นศูนย์กลางดึงดูดนักท่องเที่ยว การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานรองรับ ทั้งการปรับปรุงระบบคมนาคมขนส่งเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวและการจัดตั้งศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยวที่ได้มาตรฐาน การปลูกฝังความตระหนักรู้ในระดับฐานราก ผ่านกิจกรรมเชิงปฏิบัติการและเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อสร้างความภาคภูมิใจและจิตสำนึกความเป็นเจ้าของร่วมของคนในชุมชน การส่งเสริมงานวิจัยและคลังข้อมูลดิจิทัล โดยสนับสนุนงานวิจัยท้องถิ่นและการบันทึกข้อมูลแหล่งมรดกในรูปแบบดิจิทัลเพื่อการอนุรักษ์และสืบค้นในระยะยาว ตลอดจนการบังคับใช้ข้อบัญญัติท้องถิ่นอย่างจริงจัง ด้วยการออกกฎหมายหรือข้อบังคับระดับท้องถิ่นที่มีบทลงโทษชัดเจน สำหรับผู้กระทำการละเมิด ทำลาย หรือส่งผลกระทบต่อแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่

3. กระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย

สำหรับผลการวิจัยในประเด็นกระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย พบว่า มีหัวใจสำคัญอยู่ที่การใช้การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นแกนหลัก ซึ่งจำแนกออกเป็น 3 มิติสำคัญ

3.1 ด้านระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งปรากฏบทบาทอย่างเป็นรูปธรรมใน 3 ระดับ ได้แก่ บทบาทในการอนุรักษ์ โดยชุมชนทำหน้าที่เป็นผู้สืบทอดและถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมผ่านประเพณีสำคัญ ผู้อาวุโสถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมและอาหารพื้นเมืองสู่เยาวชน พร้อมทั้งร่วมมือกับวัดและหน่วยงานท้องถิ่นในการดูแลบูรณะโบราณสถาน บทบาทในการพัฒนา โดยชุมชนเข้ามาจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผ่านระบบโฮมสเตย์ การสาธิตงานหัตถกรรม ตลอดจนการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนเพื่อผลิตและจำหน่ายสินค้าเชิงวัฒนธรรม และบทบาทในการกำหนดนโยบายและบริหารจัดการ โดยชุมชนเข้ามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลและข้อเสนอแนะสำหรับการจัดทำแผนพัฒนาร่วมกับองค์กรปกครอง

ส่วนท้องถิ่น พร้อมทั้งจัดตั้งคณะกรรมการและเครือข่ายอนุรักษ์วัฒนธรรมเพื่อร่วมตัดสินใจในระดับพื้นที่อย่างเป็นระบบ

3.2 ด้านกลยุทธ์การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนักการเมืองท้องถิ่น ซึ่งประยุกต์ใช้ใน 5 ด้านสำคัญ ได้แก่ กลยุทธ์ด้านการสร้างความตระหนักรู้และการศึกษา ผ่านการจัดอบรม สัมมนา และการบูรณาการเนื้อหาวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้าสู่หลักสูตรสถานศึกษา กลยุทธ์ด้านการสร้างแรงจูงใจและผลตอบแทน ผ่านการมอบรางวัลเชิดชูเกียรติและการสนับสนุนทางเศรษฐกิจแก่ผู้ประกอบการอาชีพทางวัฒนธรรม กลยุทธ์ด้านการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ที่อาศัยความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐ สถาบันการศึกษา และภาคเอกชน กลยุทธ์ด้านการใช้เทคโนโลยีและสื่อดิจิทัล ทั้งการพัฒนาเว็บไซต์ แอปพลิเคชัน และเทคโนโลยีความเป็นจริงเสริม และกลยุทธ์ด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรม ผ่านงานเทศกาลประเพณีบั้งไฟพญานาคและตลาดวัฒนธรรม เพื่อเปิดพื้นที่ให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

3.3 ด้านผลลัพธ์และความยั่งยืนของการจัดการ การขับเคลื่อนกระบวนการจัดการดังกล่าวส่งผลให้เกิดความยั่งยืนในหลายมิติที่เชื่อมโยงกัน โดยก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมและความรับผิดชอบต่อทรัพยากรทางวัฒนธรรม กระตุ้นการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นผ่านการท่องเที่ยวและการผลิตสินค้าพื้นบ้าน เสริมสร้างความเข้าใจและความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่น นำไปสู่การได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้องเพิ่มมากขึ้น เอื้อให้เกิดการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน ตลอดจนช่วยรักษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมและสังคมให้ดำรงอยู่ได้ในระยะยาว

กระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคายมิใช่กระบวนการที่ดำเนินไปโดยลำพังของภาครัฐ หากแต่เป็นกระบวนการเชิงบูรณาการที่อาศัยพลังชุมชนเป็นศูนย์กลาง ผสานเข้ากับนโยบาย กฎหมาย และเทคโนโลยี เพื่อสร้างความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนาอย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

1. มรดกทางวัฒนธรรมและศักยภาพในการพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมของจังหวัดหนองคาย พบว่า จังหวัดหนองคายมีมรดกทางวัฒนธรรมหลากหลายทั้งด้านกายภาพ นามธรรม ภูมิปัญญา ศิลปะ ศาสนา และภาษาศาสตร์ ซึ่งมีบทบาทสำคัญทั้งในการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนและขับเคลื่อนเศรษฐกิจท้องถิ่นผ่านการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิยวรรณ กันทองและมานิตย์ ไสค์ก่อ (2563) ที่ว่า มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาวบ้านตำบลหนองแก้ว อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ สามารถรวบรวมข้อมูลได้ 4 ประเภท ได้แก่ ข้อมูลประเภทวรรณกรรมพื้นบ้าน ข้อมูลประเภทศิลปะการแสดง ข้อมูลประเภทงานช่างฝีมือดั้งเดิม และข้อมูลประเภทประเพณีและพิธีกรรม และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของรัชนิวรรณ บุญอนันต์และวาสนา จรูญศรีโชติกำจร (2567) ที่ว่า อัตลักษณ์ของเมืองโบราณกำแพงเพชร มี 2 อัตลักษณ์ ได้แก่ (1) ศิลาละ และ (2) ลวดลายปูนปั้นช้าง ณ วัดช้างรอบ เมืองโบราณสุโขทัยหรืออุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย มี 3 อัตลักษณ์ ได้แก่ (1) เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ หรือเจดีย์ทรงดอกบัวตูม (2) เครื่องสังคโลก และ (3) ตัวอักษรโบราณ “ลายสือไทย” และเมืองโบราณเพชรบูรณ์หรืออุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ มี 1 อัตลักษณ์ คือ ประติมากรรมปูนปั้นรูปคนแคระ

2. นโยบายและแนวทางการพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย พบว่า นักการเมืองท้องถิ่นได้แปลงนโยบายสู่การปฏิบัติทั้งในด้านการคุ้มครองทางกฎหมาย การกระจายอำนาจ และการติดตามผล เน้นการใช้แหล่งมรดกสำคัญดึงดูดนักท่องเที่ยว การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การ

ส่งเสริมงานวิจัยและเทคโนโลยีดิจิทัล ตลอดจนการออกกฎหมายท้องถิ่นที่มีบทลงโทษชัดเจน สะท้อนว่านโยบายในพื้นที่มีได้เน้นการอนุรักษ์เชิงตั้งรับ หากแต่เป็นการวางรากฐานเชิงรุกที่บูรณาการมิติเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริรักษ์ จวงทอง และคณะ (2563) ที่พบว่า รัฐบาลท้องถิ่นและชุมชนเองจึงควรร่วมมือกันพัฒนาทรัพยากรโดยบูรณาการกับจุดประสงค์การอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ในสังคม แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวแบ่งออกเป็น 7 ส่วน คือ (1) แนวทางการอนุรักษ์ (2) แนวทางการพัฒนาการใช้ประโยชน์ (3) แนวทางโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก (4) แนวทางการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว (5) แนวทางการพัฒนาสถาปัตยกรรมและเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ (6) แนวทางการพัฒนาบุคลากร และ (7) แนวทางการพัฒนากระบวนการและองค์กร และสอดคล้องกับ วิษณุ สมรักษ์ (2563) ที่ว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและมรดกในจังหวัดอุบลราชธานี ส่วนใหญ่มีลักษณะการจัดตั้ง 3 รูปแบบ คือ (1) สมาชิกต่อยอดมาจากธุรกิจครอบครัวและมีประสบการณ์มาก่อน (2) จัดตั้งกิจการโดยนโยบายรัฐบาลให้มีการรวมกลุ่มเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณ และ (3) จัดตั้งกิจการขึ้นตามความต้องการของสมาชิกเพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจครอบครัวและชุมชน ส่วนการผลิตยังอยู่ในลักษณะเดิม ๆ หรือผลิตตามคำสั่งซื้อของลูกค้าและอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบดั้งเดิมด้วยการประยุกต์ใช้กับเทคโนโลยีที่เหมาะสม

3. กระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย พบว่ากระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นแกนหลัก โดยมีการอนุรักษ์ผ่านการสืบทอดภูมิปัญญาและดูแลโบราณสถาน การพัฒนาผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชนและวิสาหกิจชุมชน และการกำหนดนโยบายผ่านการมีส่วนร่วมในแผนพัฒนาและเครือข่ายอนุรักษ์วัฒนธรรม ทั้งนี้ นักการเมืองท้องถิ่นได้ใช้กลยุทธ์หนุนเสริมหลายด้านควบคู่กัน ได้แก่ การสร้างความตระหนักรู้และการศึกษา การสร้างแรงจูงใจและผลตอบแทน การสร้างภาคีเครือข่าย การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และการจัดกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรม ซึ่งล้วนส่งผลให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม การพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น ความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ และเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็งระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูปลัดสุราณี สิริวิฑูรโก (2563) พบว่า กระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมชุมชนตลาดน้ำในจังหวัดราชบุรี พบว่า จุดแข็งคือ มีพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ เป็นต้น, จุดอ่อน คือ เยาวชนในพื้นที่ขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ เป็นต้น, โอกาส คือ รัฐบาลมีนโยบายให้การสนับสนุนการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม เป็นต้น, และอุปสรรค คือ ขาดการสนับสนุนบุคลากรภาครัฐที่มีทักษะในการปลูกฝังจิตสำนึกการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม เป็นต้น และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณชยทนต์ (2563) พบว่า มีลักษณะเป็นการพัฒนาปัจจัยนำเข้าของกระบวนการสร้างภูมิคุ้มกันมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนตลาดน้ำดำเนินสะดวก โดยยกระดับความร่วมมือในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมให้เป็นรูปแบบของเครือข่ายที่เป็นทางการ ระหว่าง (1) อำเภอดำเนินสะดวก (2) เทศบาลดำเนินสะดวก (3) คณะสงฆ์อำเภอดำเนินสะดวก (4) โรงเรียนอนุบาลวัดโชติทายการาม (5) ชมรมศิษย์เก่าวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี (6) ชมรมคนรักตลาดน้ำดำเนิน และ (7) ชมรมวิถีคลองวิถีไทยซึ่งได้ลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) “เครือข่ายจิตอาสาอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีชุมชนตลาดน้ำดำเนินสะดวก”

องค์ความรู้ใหม่

จากการสังเคราะห์กระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย ประเด็นมรดกทางวัฒนธรรม นโยบาย และกระบวนการจัดการของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลมาประมวล สังเคราะห์ และผลักดันให้เกิดการตกผลึกเป็นข้อสรุปเชิงทฤษฎี อันนำไปสู่การค้นพบองค์ความรู้ใหม่ที่สะท้อนถึงรูปแบบการบริหารจัดการวัฒนธรรมในพื้นที่เฉพาะที่มีบริบทเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน องค์ความรู้ใหม่ที่สกัดได้จากการวิจัยครั้งนี้คือ “ข้อค้นพบเชิงทฤษฎีการจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่นชายแดน” ซึ่งสามารถสรุปสาระสำคัญได้ 3 ประการ ดังนี้

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

จากแผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยเรื่อง “กระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย” สรุปสาระสำคัญได้ 3 ประการ ดังนี้

1. การเปลี่ยนผ่านมรดกวัฒนธรรมสู่ทุนทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เป็นการยกระดับต้นทุนทางวัฒนธรรมทั้ง 6 ประเภทของจังหวัดหนองคาย ผ่านการเชื่อมโยงเชิงยุทธศาสตร์ชายแดนและกรอบกฎหมายกระจายอำนาจ เปลี่ยนจากกระบวนการอนุรักษ์เชิงตั้งรับไปสู่นโยบายเชิงรุกที่สร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจอย่างเป็นรูปธรรม

2. การบูรณาการกลไก 3 ประสานผ่าน นโยบาย กฎหมาย และเทคโนโลยี เป็นการใช้นวัตกรรมการบริหารจัดการของนักการเมืองท้องถิ่น โดยเชื่อมโยงกฎหมายเข้ากับข้อบัญญัติท้องถิ่น การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (AR, VR และคลังข้อมูลดิจิทัล) และนโยบายสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ เพื่อทลายข้อจำกัดด้านงบประมาณพร้อมรับมือกับกระแสโลกาภิวัตน์และสภาวะการท่องเที่ยวเกินขนาด

3. โมเดลการจัดการแบบยึดชุมชนเป็นศูนย์กลางเชิงพัฒนาการ เป็นการยกระดับบทบาทชุมชนแบบได้ระดับ 3 ชั้น ตั้งแต่ระดับการอนุรักษ์ (สืบทอดภูมิปัญญา) ระดับการพัฒนา (จัดตั้งวิสาหกิจและท่องเที่ยวชุมชน) ไปจนถึงระดับการตัดสินใจเชิงนโยบาย (ร่วมเป็นคณะกรรมการกำหนดทิศทางท้องถิ่น) ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 จัดสรรงบประมาณเฉพาะด้านมรดกทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรกำหนดสัดส่วนงบประมาณประจำปีที่ชัดเจนสำหรับการอนุรักษ์และพัฒนา มรดกทางวัฒนธรรม แทนการพึ่งพาสนับสนุนเฉพาะกิจ เพื่อแก้ปัญหาการขาดความต่อเนื่องของโครงการในระยะยาว

1.2 ออกกฎหมายและระเบียบท้องถิ่นเพื่อควบคุมการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม ควรกำหนดมาตรการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีความเปราะบาง พร้อมบทลงโทษที่ชัดเจนสำหรับการบุกรุกหรือทำลายพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม เพื่อป้องกันปัญหาการท่องเที่ยวเกินขนาดที่ส่งผลกระทบต่อความยั่งยืน

1.3 บูรณาการนโยบายมรดกวัฒนธรรมเข้ากับแผนพัฒนาจังหวัดและยุทธศาสตร์ชายแดน ควรผลักดันให้การอนุรักษ์และพัฒนา มรดกวัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจชายแดนไทย-ลาวอย่างเป็นทางการ เพื่อให้ได้รับการสนับสนุนเชิงนโยบายและงบประมาณจากส่วนกลางอย่างเป็นระบบ

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 พัฒนาโครงการฝึกอบรมบุคลากรผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรม หน่วยงานท้องถิ่นควรร่วมมือกับสถาบันการศึกษาจัดหลักสูตรอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นและผู้ดูแลแหล่งมรดกโดยเฉพาะ เพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจเชิงลึก

2.2 ส่งเสริมเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนและการตลาดดิจิทัลอย่างเป็นระบบ ควรจัดตั้งศูนย์ประสานงานกลางที่ช่วยเชื่อมโยงกลุ่มผู้ผลิตสินค้าวัฒนธรรมกับช่องทางการตลาดออนไลน์และแพลตฟอร์มท่องเที่ยว เพื่อขยายโอกาสทางเศรษฐกิจให้ทั่วถึงมากขึ้น

2.3 จัดทำระบบติดตามและประเมินผลแบบมีส่วนร่วม ควรพัฒนาแอปพลิเคชันหรือฐานข้อมูลดิจิทัลที่ให้ผู้ชมมีส่วนร่วมรายงานสภาพแหล่งมรดกและความคืบหน้าของโครงการได้โดยตรง เพื่อเพิ่มความโปร่งใสและความรวดเร็วในการแก้ไขปัญหา

3. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ศึกษาเปรียบเทียบกับพื้นที่ชายแดนอื่นที่มีบริบทคล้ายคลึงกัน เช่น จังหวัดมุกดาหารหรือนครพนม เพื่อทดสอบความสามารถในการนำแบบจำลองที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในบริบทอื่น และสกัดปัจจัยร่วมที่เป็นสากลมากขึ้น

3.2 ศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจอย่างเป็นรูปธรรม ควรมีการศึกษาที่ประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจที่แท้จริงจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสินค้าหัตถกรรม เพื่อสนับสนุนข้อมูลเชิงประจักษ์ประกอบการตัดสินใจเชิงนโยบาย

3.3 ศึกษาการรับรู้และมุมมองของคนรุ่นใหม่ต่อมรดกทางวัฒนธรรม เนื่องจากกระแสโลกาภิวัตน์ส่งผลกระทบต่อความสนใจของเยาวชน จึงควรมีการศึกษาเชิงลึกถึงปัจจัยที่จะดึงดูดและรักษาการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

- ทองคำ ดวงจันทร์เพ็ชร และพระเดชขจร ขนติธโร. (2563). *การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำโขง* (รายงานวิจัย). สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ปิยวรรณ กันทอง และมานิตย์ ไชยค้อ. (2563). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาวบ้าน ตำบลหนองแก้ว อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม* (รายงานวิจัย). สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูปลัดสุราวุฒิ สิริวิฑูโก. (2563). *การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมชุมชนตลาดน้ำในจังหวัดราชบุรี* (รายงานวิจัย). สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูสังฆรักษ์ทรงพรพรณ ขยทนต์. (2563). *กระบวนการสร้างภูมิคุ้มกันมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนตลาดน้ำในจังหวัดราชบุรี* (รายงานวิจัย). สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระวรศานต์ ธรรมโม (วัฒนธรรม). (2566). *การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ เรื่อง "มรดกโลกบ้านเชียง" เพื่อส่งเสริมความภาคภูมิใจในท้องถิ่นอุดรธานีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครอุดรธานี* [ดุชนิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].
- พระสมุห์ชัชฌพงษ์ ปญญาวุฑโฒ (เทียมมิตร). (2562). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].
- รัชนิวรรณ บุญอนันต์ และวาสนา จรุงศรีโชติกำจร. (2567). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาวบ้าน ตำบลหนองแก้ว อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม* (รายงานวิจัย). สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- วิทยา ศรีสวัสดิ์. (2562). *แนวทางการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน*. สำนักพิมพ์วิถีวัฒนธรรม.
- วิชญ์ สมรักษ์. (2563). *การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและมรดก: มูลค่าของทรัพย์สินทางวัฒนธรรมและมรดกในประเทศไทย กรณีศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี*. *วารสารแนวทางวัฒนธรรม*, 21(2), 96–109.
- ศิริรักษ์ จวงทอง และคณะ. (2563). *การบริหารจัดการการท่องเที่ยวในเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (สถาปัตยกรรม) เมืองเก่าลำพูน แพร่ น่าน*. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (HUSOKKU)*, 7(2), 38–63.
- สมชาย พัฒนาวัฒน์. (2563). *การบริหารจัดการมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างยั่งยืน*. สำนักพิมพ์วิถีไทย.
- สุนทร พงษ์ไพบูลย์. (2561). *การบริหารจัดการมรดกวัฒนธรรมในท้องถิ่นไทย*. สำนักพิมพ์มรดกไทย.